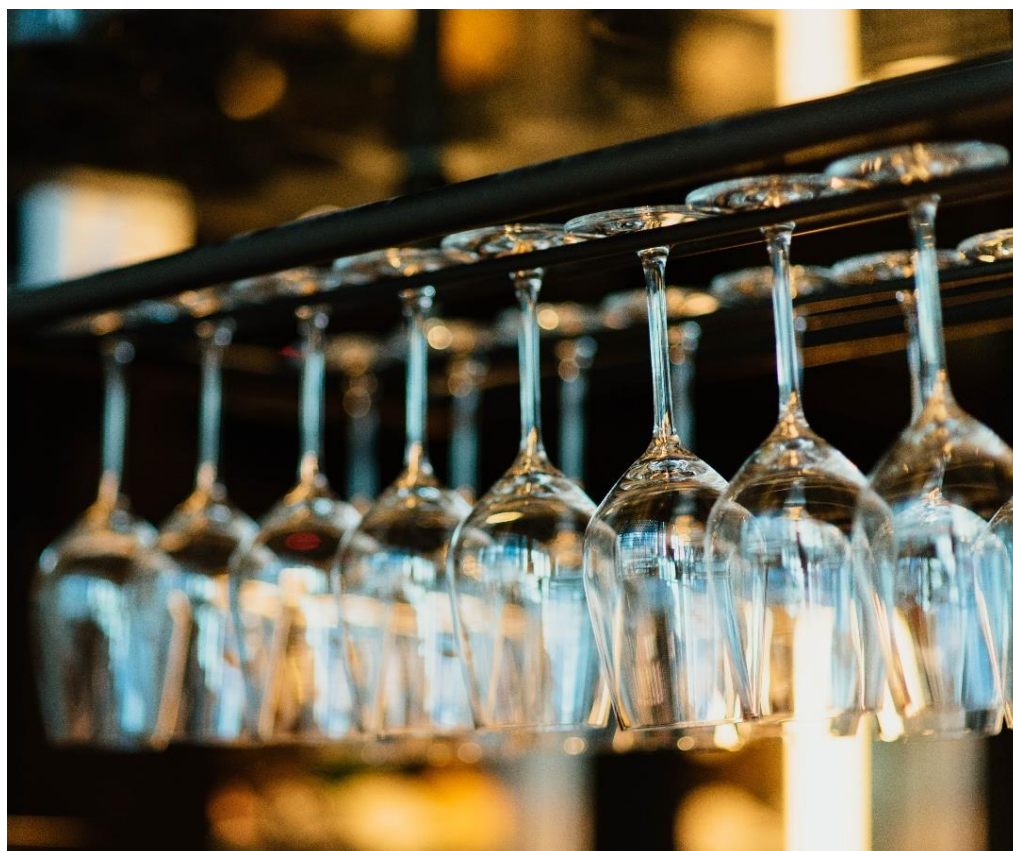

Berusningsstudie 2018

Berusningsstudie 2018

Emmelie Berggren

Länsstyrelsen
Gävleborg

Förord

Sambandet mellan alkohol och våld är väl belagt inom forskningen. Ett ökat drickande leder till bland annat mer våld i krogmiljö och de sociala och ekonomiska kostnaderna för samhället är stora. *Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem* (STAD) utvecklade på 00-talet metoden *Ansvarsfull Alkoholservice* (AAS) med syfte att förebygga problematiken. Genom bland annat utbildning av krogpersonal säkerställs att alla vet hur de ska arbeta för att förebygga våld och undvika överservering. Utan berusade och störande gäster skapas en tryggare arbetsmiljö för personalen och en bättre miljö för gästerna.

Ett antal manliga och kvinnliga skådespelare har under hösten 2018 genomfört berusningsstudier på uppdrag av Länsstyrelsen, i syfte att undersöka restaurangernas benägenhet att servera alkohol till personer med ett kraftigt berusningsbeteende. Genom dessa studier får vi en uppfattning om hur stort problemet med överservering är. Metoden ger inte bara en ögonblicksbild av läget utan även viss möjlighet till jämförelse med tidigare genomförda studier från 2006/2007 och 2015. Förhoppningen är att denna rapport kan bidra till ökad kunskap och bättre förutsättningar i det förebyggande arbetet.

Studien är finansierad och genomförd av Länsstyrelsen Gävleborg i samarbete med länets kommuner. Planeringen har skett i en arbetsgrupp bestående av representanter för Länsstyrelsen, länets alkoholhandläggare och ANDT-samordnare.

Patrik Havermann

Enhetschef

Christian Sohlberg

Tillsynshandläggare

Innehållsförteckning

Sammanfattning	6
1. Inledning	7
2. Bakgrund	7
2.1 Alkoholkonsumtion och anskaffningskällor.....	7
3. Ansvarsfull alkoholservering	8
3.1 Folkhälsomyndigheten beskriver tre fördelar med metoden.....	9
3.2 Ekonomiska fördelar att arbeta med AAS.....	9
4. Syfte	9
4.1 Frågeställningar.....	9
5. Metod	10
5.1 Urval.....	10
5.1.1 Etiska överväganden.....	10
5.2 Metodproblem.....	10
6. Genomförandet	11
7. Resultat	12
7.1 Restaurangmiljö.....	16
8. Diskussion	20
9. Referenser	21
Bilaga 1 - Protokoll	22
Bilaga 2 - Citat av skådespelarna	24
Bilaga 3 - Tolkning av variabler	30

Sammanfattning

I denna rapport har fokus legat på att undersöka om krogar och restauranger i Gävleborgs län serverat alkohol till märkbart berusade personer. Under hösten 2018 besöktes 44 krogar, av de krogar som besöktes kom 42 procent att servera alkohol till personen som besökt krogen i ett märkbart berusat tillstånd. Resultatet från 2018 kan jämföras med 2015 års berusningsstudie då 20 procent serverades alkohol. Vid en jämförelse mellan Gästrikland och Hälsinglands resultat om personer serverats alkohol är skillnaderna marginella, procentuellt serverades alkohol i något högre utsträckning på krogarna i Hälsingland.

Krogarna besöktes av såväl manliga som kvinnliga skådespelare, detta för att undersöka om det fanns någon skillnad i fråga om servering utifrån gästens kön. Av de krogar som besökts inom ramen för denna studie kunde inga könsskillnader urskiljas.

Vid krogbesöken fylldes formulär i av den berusade skådespelaren och av dennes vän (observatören) som beskriver upplevelsen av krogen, miljön, personalen och ordningsläget m.m. (se bilaga 1). Då urvalet av restauranger är begränsat är det svårt att dra några generella slutsatser av samband mellan överservering och krogmiljön. Detta till trots visar resultaten att de krogar som serverat den berusade skådespelaren haft fler berusade gäster inne på krogen och att toaletthygienen varit sämre än på de krogar som nekat alkoholinköp.

Överlag upplevdes det totala ordningsläget inne på krogarna vara bra oavsett om personen nekats eller tillåtits alkoholinköp. Det finns en viss skillnad vid geografisk jämförelse då ordningsläget uppfattades vara mer tillfredställande i Hälsingland, vilket skulle kunna förklaras av att flertalet av krogbesöken genomfördes före klockan 23 på kvällen.

Skådespelarna uppfattade personalen som observant på de flesta krogbesöken. De krogar som tillåtit alkoholservering i Gästrikland var inte lika observanta på enligt skådespelarnas utsago.

Ett fåtal av de krogar som nekat den berusade skådespelaren att köpa alkohol uppmanade denne att lämna lokalen på grund av sitt berusningstillstånd.

1. Inledning

Länsstyrelsen Gävleborg har beslutat att genomföra en berusningsstudie i länet. Sedan 2006 arbetar kommunerna i Gävleborgs län med metoden Ansvarsfull alkoholservering och berusningsstudien är en del av uppföljningsarbetet med metoden ute i kommunerna. Rapporten inleds med en kort redogörelse för alkoholkonsumtion och olika anskaffningskällor av alkohol. Därefter presenteras en sammanfattande del av metoden Ansvarsfull alkoholservering. Rapportens syfte och tillvägagångssätt för datainsamling och genomförande redovisas. Därefter presenteras rapportens resultat följt av en slutdiskussion.

2. Bakgrund

Alkohol kan betraktas som en komplex faktor i vårt samhälle. Alkohol ses som ett legitimt njutningsmedel och ett naturligt inslag i vår kultur, samtidigt är alkohol ett problemskapande rusmedel, både för den enskilda individen och för samhället i stort. De flesta som dricker alkohol gör det i sällskap av andra, för att koppla av, eller vid fest och oftast utan att det leder till några negativa konsekvenser. Men, det finns också en betydande andel som konsumerar alkohol på ett sätt som ökar risken för alkoholrelaterade skador och olyckor. Enligt WHO är alkoholkonsumtion den femte största orsaken till världens sjukdomsburda. Alkoholrelaterade skador drabbar inte bara den som dricker alkohol utan även familjer, vänner och andra som befinner sig i konsumentens närhet. Alkoholrelaterade skador drabbar både den enskilde individen och hela samhället vilket gör alkoholkonsumtion till föremål för förebyggande arbete. Svensk alkoholpolitik syftar till att minska den totala konsumtionen av alkohol, detta mot bakgrund av alkoholpolitikens övergripande mål, att främja folkhälsan genom att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar (Prop. 2009/10:125).

2.1 Alkoholkonsumtion och anskaffningskällor

I en rapport från CAN (2018) redovisas i vilken kontext svenskarna konsumerar alkohol. Det finns skillnader mellan män och kvinnor och även skillnader utifrån ålder. Män konsumerar totalt sett mer alkohol än kvinnor och yngre konsumerar mer än äldre. Generellt sett så konsumeras alkohol oftast i samband med mat, tillsammans med någon och i hemmamiljöer, det är alltså mindre vanligt att konsumera alkohol utomhus, ensam och med kollegor. I rapporten konstateras också att alkoholrelaterade problem var vanligare om personen konsumerade alkohol i restaurang/krogmiljö, jämfört med andra miljöer.

Nedan följer statistik över svenskarnas alkoholkonsumtion från 2017. Den tredje vanligaste anskaffningskällan är restauranger, efter Systembolaget och resandeförsel (Alkoholkonsumtionen i Sverige 2017).

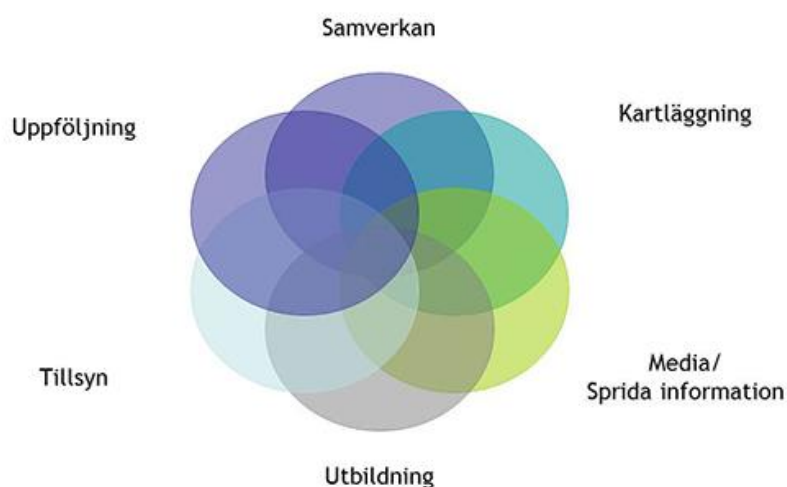
- Under 2017 uppgick den totala konsumtionen till 9,03 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, vilket i det närmaste var lika mycket som året innan.

- Under den senaste 10-årsperioden, mellan 2008 och 2017, har den totala konsumtionen minskat med 8 procent.
- Restaurangkonsumtionen uppgick under 2017 till 0,92 liter, vilket är en minskning med 5 procent jämfört med 2016. Under de senaste 10 åren är minskningen 7 procent.
- De olika källornas andelar av den totala konsumtionen var under 2017 följande: Systembolaget 62,8 procent, resandeförsel 13,5 procent, restauranger 10,2 procent, folköl 5,3 procent, köp av smugglad alkohol 4,6 procent, hemtillverkning 2,3 procent och internet 1,3 procent.

3. Ansvarsfull alkoholservice

Sambandet mellan alkoholkonsumtion och våld är väl belagt i flera studier. Ökat drickande leder således till mer våld och en betydande del av alkoholrelaterat våld sker i samband med krogbesök. Dessa fynd gjorde att *Stockholm förebygger alkohol- och drogproblem (STAD)* utvecklade en metod mellan 1995-2004 med syfte att förebygga och skademinimera alkohol- och våldsproblematik kopplat till krogmiljön, *Ansvarsfull Alkoholservice (AAS)*. Metoden har sedan dess spridits till landets kommuner och på flera håll i landet är AAS en del av kommunernas ordinarie verksamhet. Metoden går ut på att i samverkan mellan kommun, polismyndighet och krögare arbeta för att minska våld som kan kopplas till alkoholservice på krogen. Arbetet handlar också om att aktivt minska graden av berusning inne på krogen och förhindra att minderåriga personer dricker alkohol på krogen.

Metoden kan kortfattat beskrivas som en samverkansform mellan myndigheter och restaurangbransch där utbildning av restaurangpersonal och ökad tillsyn av verksamheten är bärande komponenter. Bilden nedan illustrerar metodens olika delar (*Ansvarsfull alkoholservice 2014*)

3.1 Folkhälsomyndigheten beskriver tre fördelar med metoden

- Krögare och personal blir mer medvetna om sitt ansvar och sin möjlighet att förebygga våld och skador
- Med mindre berusade och störande gäster skapas en tryggare arbetsmiljö för personalen och en bättre miljö för gästerna
- Polis och kommun kan arbeta förebyggande genom denna metod

Metoden Ansvarsfull alkoholservice består således av flera bärande komponenter som kan delas i två kategorier, den ena delen består av utbildning, tillsyn och samverkan och den andra delen består av kartläggning, uppföljning, informationsspridning och policyarbete ute på restaurangerna. Denna rapport kommer utgöra en kartläggning och uppföljning av arbetet med AAS i länet. Rapportens slutliga resultat kommer att spridas till beslutsfattare, politiker, restaurangbransch och allmänhet.

3.2 Ekonomiska fördelar att arbeta med AAS

Det har genomförts en hälsoekonomisk studie på AAS. Syftet var att resultatet skulle bidra till beslutsunderlag för hur samhällets begränsade resurser skulle användas. I studien redovisas kostnader, besparingar och hälsovinster för välfärdssamhället vid investering i metoden AAS. Resultaten visade att, för varje investerad krona tjänar samhället 39 kronor och betydande hälsofördelar och ökad livskvalitet för individen (Statens folkhälsoinstitut 2007:9).

4. Syfte

Ett syfte med att genomföra berusningsstudien är att undersöka krogarnas benägenhet att servera alkohol till kraftigt berusade personer. Vidare syftar rapporten också till att undersöka om restaurangpersonal gör en likvärdig bedömning av berusade män och kvinnor i fråga om servering. Rapportens resultat kommer även att jämföras med tidigare genomförda berusningsstudier genomförda i Gävleborgs län. Således syftar rapportens sammanlagda resultat till att, tillsammans med alkoholhandläggare, krogbranschen och polisen att fortsätta utveckla och driva förebyggande arbete i krogmiljön.

4.1 Frågeställningar

Tillåts en märkbart berusad person att köpa alkohol på de besökta krogarna?

Finns det skillnader i fråga om servering utifrån geografisk spridning?

Finns det skillnader i fråga om servering beroende av kön?

Vilka övriga faktorer samvarierar med krogens alkoholservice till en berusad person?

5. Metod

Länsstyrelsen Gävleborg beslutade tillsammans med kommunerna att en berusningsstudie skulle genomföras under 2018. Tidigare har två berusningsstudier genomförts i länet (2008 & 2015). För att arbetet med berusningsstudien skulle få bred uppslutning och säkra värdefull kompetens skapades en referensgrupp bestående av alkoholhandläggare och personer som arbetar med drogförebyggande arbete på strategisk nivå från olika kommuner i Gävleborgs län. Sammanfattande för referensgruppen är Länsstyrelsen Gävleborg. Referensgruppens syfte var att bidra med lokalkännedom om kommunernas krogliv och välja ut tänkbara krogar som skulle besökas. I ett tidigt skede kontaktades även ett företag som tillhandahåller skådespelare som skulle genomföra det praktiska arbetet ute på krogarna.

5.1 Urval

Alkoholhandläggare i de olika kommunerna ombads att sammanställa listor på de krogar som hade serveringstillstånd i respektive kommun där aktuell information som stängningstider och adress skulle bifogas. Kommunerna skulle företrädesvis lista krogar som hade en bardisk, ungdomlig miljö och sena öppettider. Restauranger för slutna sällskap, gourmetkrogar och lunchrestauranger ombads uteslutas.

Alkoholhandläggare i kommunerna och polisen informerades på förhand om vilka helger som krogbesöken skulle äga rum. Detta för att undvika att berusningsstudiens genomförande skulle krocka med ordinarie tillsyn, högtider eller andra speciella evenemang, vilket även underlättar eventuella uppföljningar.

5.1.1 Etiska överväganden

De krogar som besöktes av skådespelarna har avidentifierats så ingen enskild krog eller restauranganställd kan pekats ut i rapporten. Resultaten kommer heller inte att förknippas med tillsyn eller utgöra grund för sanktionsärenden.

5.2 Metodproblem

Det finns flera omständigheter som bör diskuteras för att mer rättvist kunna tolka rapportens resultat. Det första som bör nämnas är att urvalet av krogar delvis styrts av kommunernas alkoholhandläggare vid upprättande av listor som lämnats till skådespelarna. Detta gör att urvalet av krogar inte är slumpvist utvalt. Det finns också en svårighet i att jämföra resultatet med tidigare genomförda berusningsstudier, detta då inte samma krogar besöks av skådespelarna och det skiljer sig även i antal krogbesök. Skådespelarna som spelar märkbart berusade har visserligen fått samma utbildning men utifrån att de alla är enskilda individer kommer sannolikt deras skådespel skilja sig åt. Även klockslag för krogbesök skiljer sig åt. Ett rimligt antagande är att ju senare på kvällen/natten besöket sker, och ju stökigare miljön är, desto högre är sannolikheten att alkohol serveras. Formulären som skådespelarna fyller i efter krogbesöket utgår från den enskildes subjektiva bedömning, det är alltså inte givet att alla skådespelare uppfattar en berusad person eller ordningsläget på samma sätt, vilket påverkar resultatet. Sammanfattningsvis bör resultaten

läsas som en nulägesbeskrivning utifrån de 44 krogbesök som genomfördes under hösten 2018.

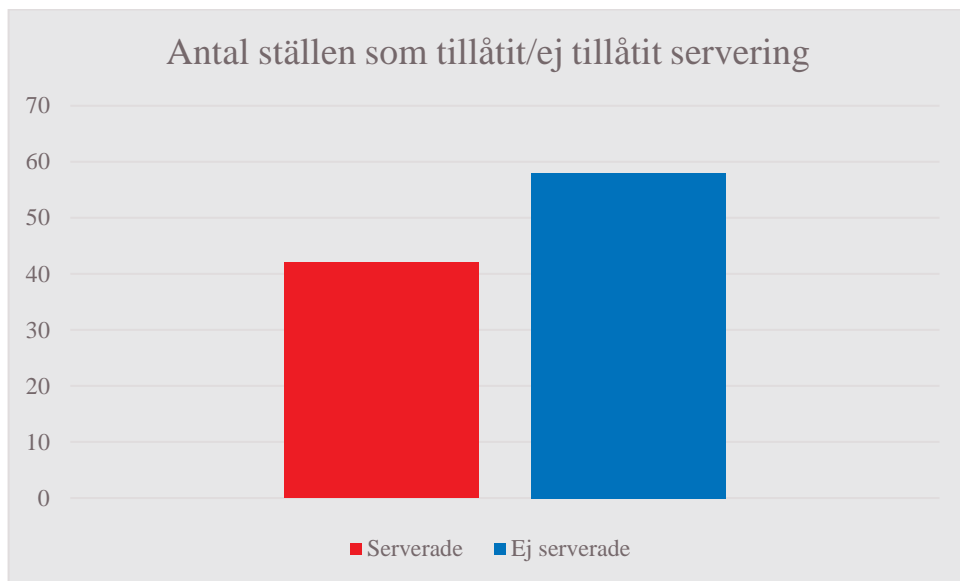
6. Genomförandet

Under hösten 2018 besökte skådespelare som spelat kraftigt berusade olika restauranger i Gävleborgs län för att testa om han eller hon fick beställa en stor starköl eller ett glas vin. Vid krogbesöket medverkade en observatör vars uppgift var att se till att varje restaurangbesök förlöpte på samma sätt. Observatörens roll var också att vara den berusade skådespelarens vän (Handledningsmaterial – Ansvarsfull alkoholserving).

7. Resultat

Nedan följer en redovisning av diagram och tabeller som visar resultat av skådespelarnas krogbesök och om alkohol serverats eller ej. Resultat redovisas även utifrån respektive landskap, skådespelarens kön, jämförelser med tidigare genomförda berusningsstudier och faktorer i restaurangmiljön som kopplas till alkoholserving eller nekat köp.

Diagram 1. Krogar som tillåtit servering/ej tillåtit servering. Redovisas i (%).

Totalt besöktes 44 krogar under hösten 2018. Av de krogar som besöktes kom 19 (42 %) att servera alkohol till personen som besökt krogen i ett märkbart berusat tillstånd. 25 (58 %) av krogarna som besöktes nekade således den berusade personen att köpa alkohol.

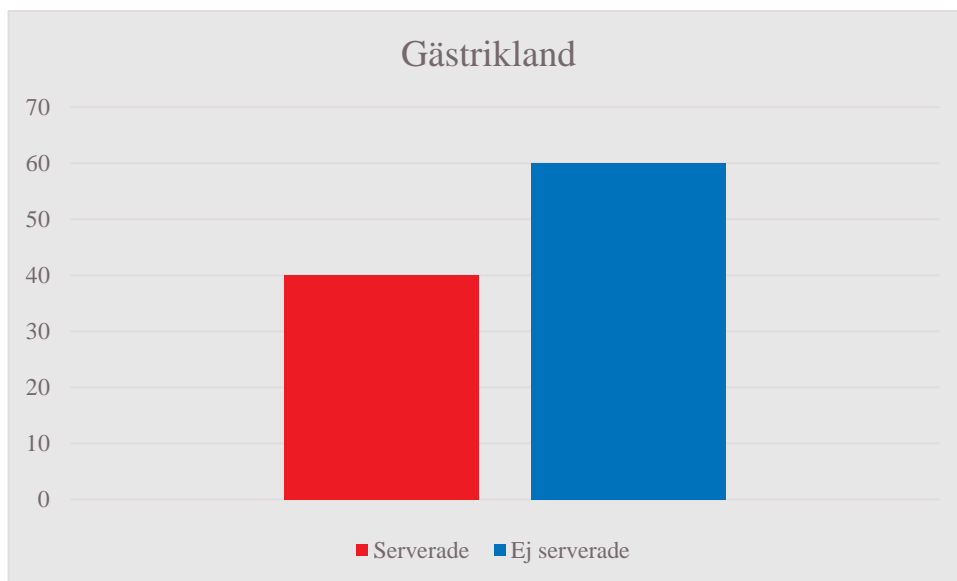
SKÅDESPELARE

- *Väldigt mycket folk i en liten lokal. Bartendern sa att jag var för full för öl på ett vänligt sätt. Han informerade sina kollegor om mig.*

OBSERVATÖR

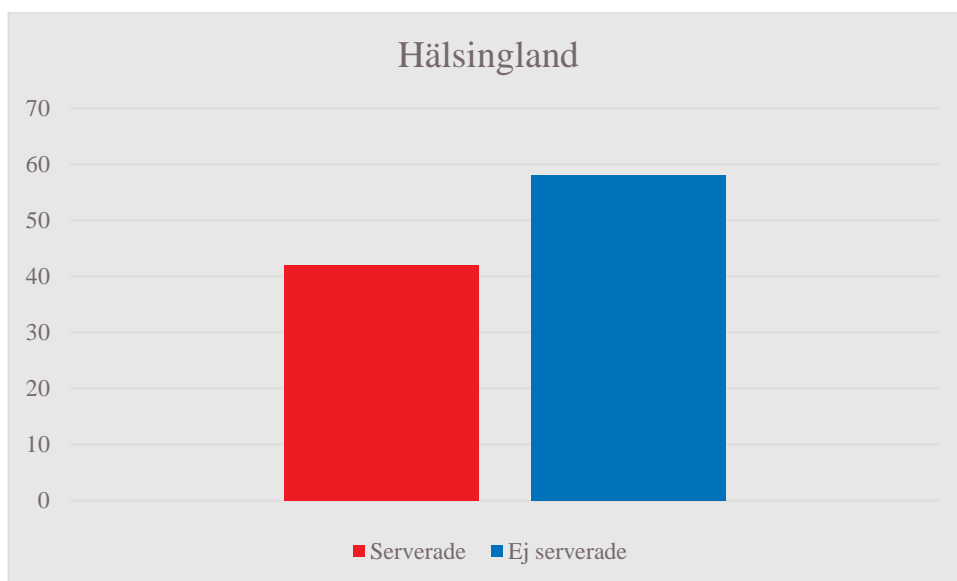
- *Bartendern sneglade mot vakten som stod nära baren - ändå lät han S handla.*

Diagram 2. Krogar i Gästrikland som tillåtit servering/ej tillåtit servering. Redovisas i (%).

I Gästrikland besöktes totalt 20 krogar/restauranger belägna i Sandviken och Gävle varav 8 (40 %) serverade alkohol till den berusade personen.

Diagram 3. Krogar i Hälsingland som tillåtit servering/ej tillåtit servering. Redovisas i (%).

I Hälsingland besöktes totalt 24 krogar/restauranger i Hudiksvall, Ljusdal och KFSH varav 10 (ca 42 %) kom att servera alkohol till den berusade personen.

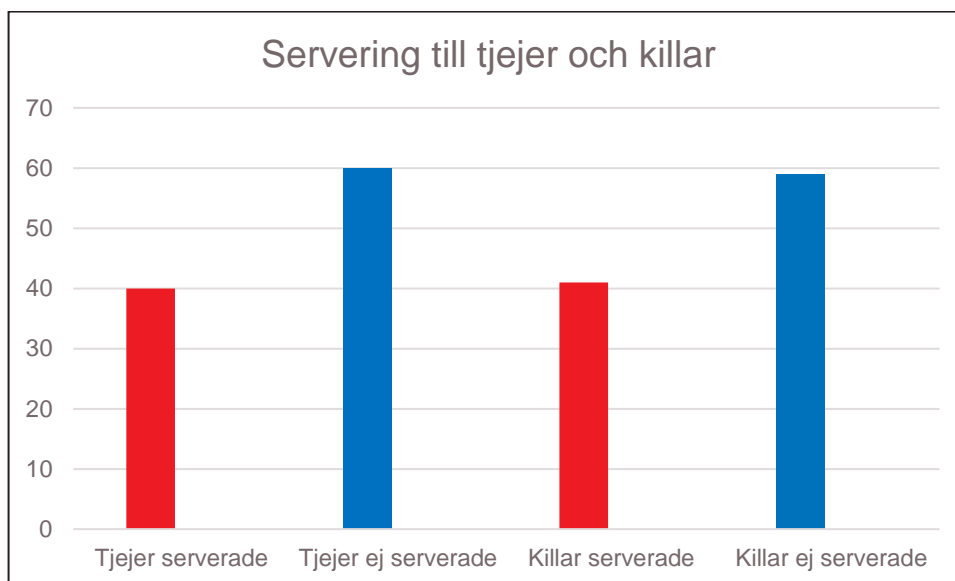
Tabell 1. Landskapsnivå jämförelser med tidigare år. Antal och (%).

Landskap	Serverade		Ej serverade	
	Procent	Antal	Procent	Antal
Gästrikland				
2007	31	8	69	18
2015	25	3	75	9
2018	40	8	60	12
Hälsingland				
2007	44	20	56	25
2015	17	4	83	19
2018	42	10	58	14

Över tid ses relativt stora skillnader om personen som spelar märkbart berusad tillåts beställa alkohol eller inte, både inom länen men även då länen jämförs med varandra. 2006/2007 i Gästrikland tillåts alkoholinköp på 31 procent av de besökta krogarna. 2015 tillåts alkoholinköp på 25 procent av krogarna vilket var en förbättring från föregående berusningsstudie. 2018 serverades alkohol till den märkbart berusade personen i 40 procent av krogbesöken, vilket är en försämring jämfört med tidigare år.

Vid den första genomförda berusningsstudien i Hälsingland tillåts alkoholinköp i 44 procent av fallen. 2015 minskade andelen som fick beställa alkohol till att omfatta 17 procent av krogbesöken. 2015 kom 46 procent av de besökta krogarna att servera alkohol, vilket är en försämring jämfört med 2007 och 2015 års resultat.

Diagram 4. Skillnader i servering beroende på kön. Redovisas i (%).

Av de totalt 44 besökta krogarna uppvaktades 10 stycken av kvinnliga skådespelare. 60 procent av de kvinnliga skådespelarna nekades köpa alkohol och resten fick köpa. Av de manliga krogbesökarna serverades 41 procent alkohol och 59 procent nekades.

SKÅDESPELARE

- *Bartendern serverade trots att han tydligt såg mitt fulla tillstånd.*

OBSERVATÖR

- *Det kändes som att han tittade på mig och tänkte att hon tar nog hand om sin fulla kompis.*

SKÅDESPELARE

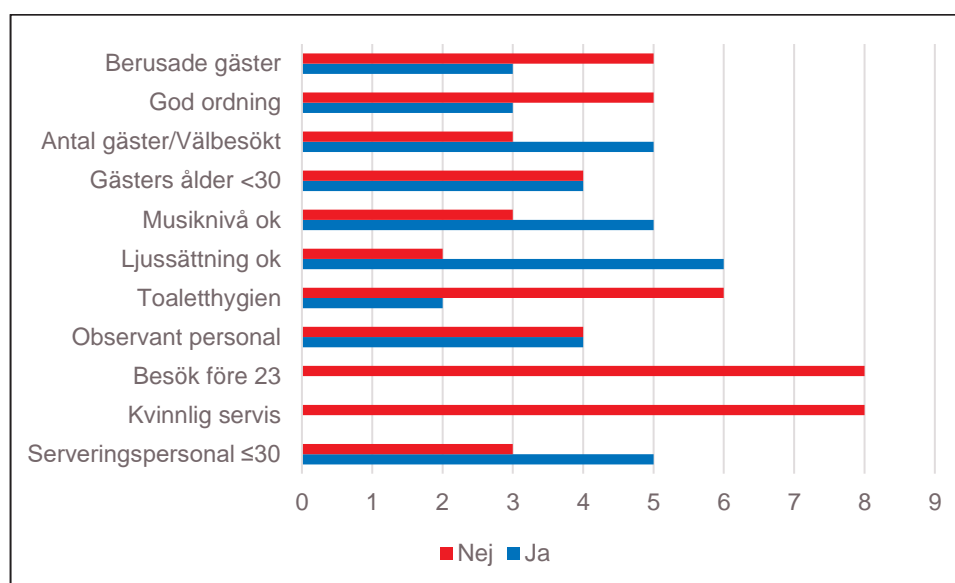
- *Väldigt låg ålder på gäster och mycket fylla. Bartendern låter mig beställa utan problem men försökte hinta om att jag var full.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern tittade bort mycket vid beställningen. Ändå fick vi beställa.*

7.1 Restaurangmiljö

Diagram 5. Gästrikland, faktorer i restaurangmiljö som samvarierar med genomfört köp av alkohol. Redovisas i antal.

Diagrammet ovan illustrerar hur olika faktorer som är kopplade till krogmiljön samvarierar med benägenheten att servera alkohol till en märkbart alkoholpåverkad person. Totalt genomfördes alkoholköp på 8 krogar i Gästrikland. De röda staplarna visar de som svarat nej på någon av de faktorer som anges och som inte blivit serverade alkohol vid sin beställning. De blå staplarna anger de som svarat ja. På de restauranger som serverat alkohol till en märkbart berusad person i Gästrikland finns det några faktorer som sticker ut. Vid fem av krogbesöken fanns det en betydande andel berusade personer inne på krogen. Skådespelarna upplevde också ordningsläget som stökigt. Överlag så uppfattades både musik- och ljudnivån inne på krogarna vara tillfredsställande. Toaletthygienen uppfattades av besökarna som undermålig och på vissa restauranger under all kritik.

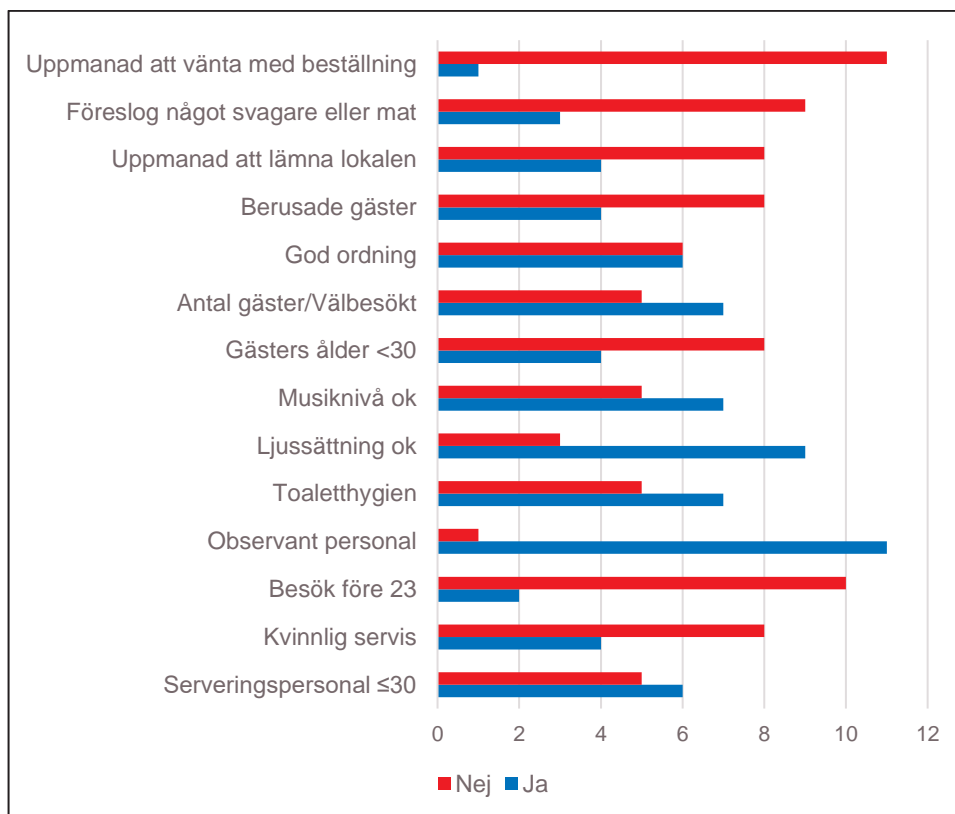
SKÅDESPELARE

- *Han kom fram och serverade vinet och sa inget, förutom vad det kostade.*

OBSERVATÖR

- *Fick beställa trots att det kändes som att två bartenders så hur full S var. Personalen kändes inte närvarande. Bara serverade oss snabbt.*

Diagram 6. Gästrikland, faktorer i restaurangmiljö som samvarierar med Ej genomfört köp av alkohol. Redovisas i antal.

Diagrammet ovan visar hur olika faktorer i restaurangmiljön samvarierar med ej genomförda alkoholköp. De röda staplarna är nej-svarande och de blå anger de ja-svarande i de fall då den "berusade" skådespelaren nekats alkoholköp. I ett fall uppmanades den berusade skådespelaren att vänta med sin beställning och i tre fall föreslog bartendern att personen skulle beställa mat eller något alkoholsvagare alternativ. I fyra fall uppmanades den berusade personen att lämna lokalen på grund av sitt berusningstillstånd. Flertalet av krogarna var välbesökta med en tillfredsställande musiknivå och ljussättning. På hälften av de besökta krogarna uppfattades ordningsläget som gott och tillika toaletthygien. På 11 av de 12 krogar som nekade servering uppfattades personalen vara observant på de besökande gästerna.

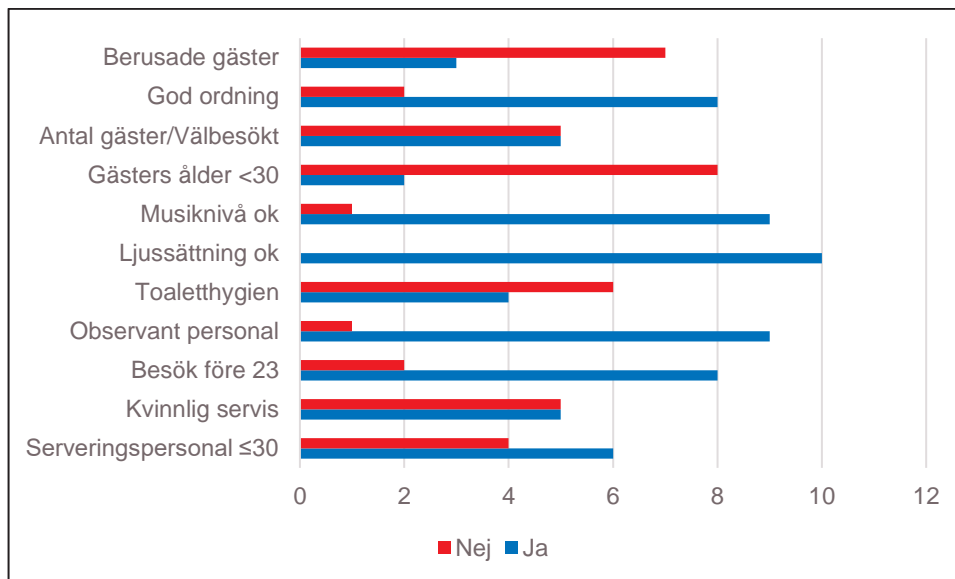
SKÅDESPELARE

- *Direkt nekad och tagen ut.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern sa till kollegan han är helt borta, hämta vakten. Jag sa att jag kunde ta med M ut. Personalen var väldigt uppmärksam.*

Diagram 7. Hälsingland, faktorer i restaurangmiljö som samvarierar med genomfört köp av alkohol. Redovisas i antal.

Diagrammet ovan illustrerar hur olika faktorer som är kopplade till krogmiljön samvarierar med benägenheten att servera alkohol till en märkbart alkoholpåverkad person. Totalt genomfördes alkoholköp på 10 krogar i Hälsingland. De röda staplarna visar de som svarat nej på någon av de faktorer som anges och som inte blivit serverade alkohol vid sin beställning. De blå staplarna anger de som svarat ja. På tre av de besökta krogarna upplevde skådespelaren att det fanns relativt många berusade personer, detta till trots upplevdes ordningsläget som bra på åtta av de besökta krogarna. Musik- och ljudnivå var god. Personalen uppfattades vara observant på flertalet av krogarna.

SKÅDESPELARE

- *Hon ställde fram en karaff vatten och sa att den här kan du behöva. Samtidigt serverade hon mig.*

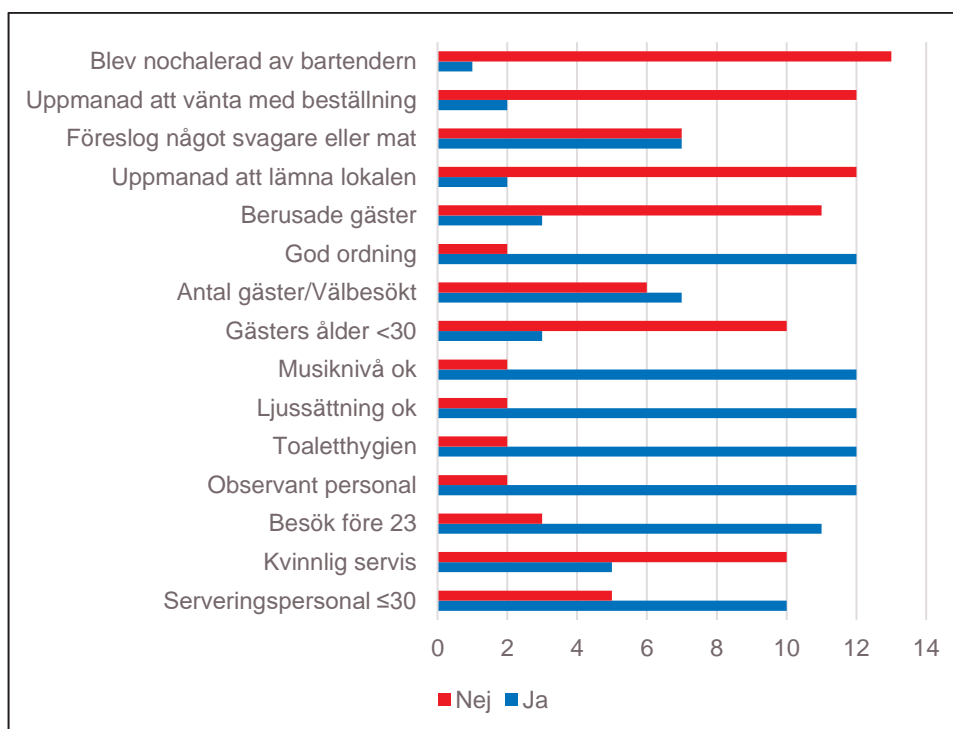
OBSERVATÖR

- *Serverade oroligt och noterade berusningen. Frågade observatören om den "berusade" var onykter. Pratade med kollegor efteråt.*

OBSERVATÖR

- *Många berusade inne på nattklubben. Bartendern serverade folk som var väldigt, väldigt berusade.*

Diagram 8. Hälsingland, faktorer i restaurangmiljö som samvarierar med Ej genomfört köp av alkohol. Redovisas i antal.

Diagrammet ovan visar hur olika faktorer i restaurangmiljön samvarierar med att personen som spelat kraftigt berusad nekats handla alkohol på den besökta krogen. De röda staplarna visar nej-svarande och de blå anger de ja-svarande utifrån de olika faktorerna som anges. Totalt nekades alkoholköp på 14 krogar. I par fall blev personen nonchalerad av bartendern och uppmanad att vänta med sin beställning. I hälften av fallen föreslog personalen att personen skulle beställa något att äta alternativt alkoholsvagare dryck. I två av fallen uppmanades personen att lämna lokalen på grund av den uppvisade berusningsnivån. Inne på tre av krogarna uppfattades det finnas flertalet berusade personer. Musik- och ljudnivån uppfattades vara god på en majoritet av de besökta krogarna och personalen verkade observant på gästerna.

OBSERVATÖR

- *Mycket trevlig bartender som nekade.*

OBSERVATÖR

- *Vi blev omedelbart stoppade av en kvinnlig servitris ca 30 år som bad oss lämna lokalen p.g.a. T:s tillstånd.*

8. Diskussion

Syftet med att genomföra denna berusningsstudie var att med avstamp i rapportens resultat, tillsammans med alkoholhandläggare, krogbranschen och polisen utveckla och driva förebyggande arbete i krogmiljön framåt. Syftet med denna rapport var inte att identifiera väl fungerande faktorer i krogmiljön, om så vore fallet skulle säkerligen flera föredömliga exempel kunna lyftas fram. Detta till trots bör några framgångsfaktorer lyftas fram.

Ljus- och musiknivån på de flesta krogar uppfattades vara tillfredställande och på de flesta krogarna upplevdes ordningsläget gott samt att personalen inne på krogen var uppmärksam på sina gäster. Tillfredsställande ljus- och musiknivå gör att det är lättare för serveringspersonalen att uppfatta berusningsnivån hos gästerna, tillika uppmärksam personal, varför dessa faktorer bör nämnas. Vid krogbesöken identifieras också brister, bland annat i form av överservering som diskuteras nedan.

I alkohollagen finns tydliga krav på ordning, nykterhet och en restriktiv alkoholserving. Personer som serverar alkoholhaltiga drycker har ett eget ansvar över serveringen. Om en gäst är märkbart påverkad av alkohol eller annan drog och denne serveras alkohol kan servitören personligen ställas till svars för detta. Straffet kan bli böter eller fängelse i upp till sex månader. Dessutom kan restaurangen förlora sitt serveringstillstånd.

Under hösten 2018 kom en betydande andel av de besökta krogarna i Gävleborgs län att servera alkohol till den märkbart berusade skådespelaren vilket strider mot alkohollagen. Ett fåtal av de krogar som nekat den berusade skådespelaren att köpa alkohol uppmanade denne att lämna lokalen på grund av sitt berusningstillstånd. Att avvisa gästen vid för hög berusningsnivå överensstämmer med alkohollagen som säger att en gäst som är märkbart berusad ska lämna lokalen. Tillståndshavare och serveringspersonal bör föra samtal om hur man kan servera alkohol på ett ansvarsfullt sätt, då serveringspersonal bortsett från gällande alkohollag i flera avseenden.

Mot bakgrund av ovan redovisat resultat finns starka skäl till att medvetandegöra krögare och personal om sitt ansvar och sin möjlighet att undvika överservering, vilket har flera fördelar. Dels ur arbetsmiljösynpunkt då berusade och störande gäster skapar en otrygg arbetsmiljö. Hög berusningsnivå kan också verka missgynnande ur ekonomisk synpunkt för den enskilde företagaren med också rent samhällsekonomiskt då preventivt arbete kan förebygga både våld och skadegörelse. Kommun, polis och restaurangbransch föreslås arbeta vidare med, och om möjligt intensifiera arbetet med samtliga komponenter i metoden Ansvarsfull alkoholserving.

9. Referenser

Ansvarsfull alkoholserving, ett utbildningsmaterial (2014)
Folkhälsomyndigheten

Ansvarsfull alkoholserving i krogmiljö, kostnader, besparingar och hälsovinster (2007). Anna Månsdotter, Malin Rydberg, Sven Andreasson, Eva Wallin och Lars Lindholm. *Statens folkhälsoinstitut*

Alkoholkonsumtionen i Sverige (2017) *CAN Rapport 175* Björn Trolldal & Håkan Leifman

Aktuella perspektiv på alkoholkulturen i Sverige Om dryckesmotiv, dryckeskontext, attityder och anhörigproblematik (2017) Mats Ramstedt (red.), Jonas Landberg, Johan Svensson & Erica Sundin *CAN*

Berusningsstudie Gävleborgs län (2008) *Länsstyrelsen Gävleborg*

Berusningsstudie Gävleborgs län (2015) *Länsstyrelsen Gävleborg*

Handledningsmaterial Ansvarsfull alkoholserving (2008) *Statens folkhälsoinstitut*

Regeringens proposition 2009/10:125

Bilaga 1 - Protokoll

Bilaga 1

O-PROTOKOLL

Datum _____ Tid in _____ Tid ut _____

Restaurang _____

Full _____ Nykter _____

I vilken utsträckning tror du bartendern la märke till killarna innan de beställde?

I stor utsträckning I ganska stor utsträckning I liten utsträckning

Högläsare: inga få många

Lokalens ljussättning? Ljus Halvmörk Mörk

Musiknivå? Hög Kommunikerbar Låg Ingen

Gästernas ålder? <30 30-<50 50-60 Blandat

Antal gäster? Få Halvfullt Välbesökt Överfullt

Oraningsläget? Lugnt Halvstökigt Stökigt

Berusade gäster? Inga Få Många

Kommentarer: _____

KOSTNAD

Inträde _____ Garderob _____ Matkostnad _____ Dryck _____

S-PROTOKOLL

Datum _____ Tid in _____ Tid ut _____

Restaurang _____

Full _____ Nykter _____

Hygien på toaletterna? God Sådär Dålig Under all kritikBlev du serverad en stor stark? Ja NejVar beställde Du? Baren BordetVem beställde Du av? Man Kvinna Ålder _____

Gjorde bartendern/servitören något av följande? (Här kan du sätta flera alternativ)

- Föreslog alkoholsvagare dryck och/eller mat
- Nonchalerade dig när du ville beställa
- Uppmanade dig att vänta med beställningen
- Nekade dig på en berusning
- Uppmanade dig att lämna lokalen
- Uppmuntrade dig att beställa/dricka ölen

I vilken utsträckning tror du bartendern la märke till dig innan du beställde?

 I stor utsträckning I ganska stor utsträckning I liten utsträckning

Kommentarer: _____

KOSTNAD

Inträde _____ Garderob _____ Ölkostnad _____ Alkoholfritt _____

Bilaga 2 - Citat av skådespelarna

Hälsingland – ej serverade

OBSERVATÖR

- *Nekade F direkt. Erbjud kaffe eller vatten.*

SKÅDESPELARE

- *Han tittade ut mig, svarade inte på frågorna. Vi fick gå självmant, det var stel stämning.*

OBSERVATÖR

- *M frågade flera gånger om han fick köpa en öl men fick inget svar. Tillslut sa bartendern "han är för full".*

OBSERVATÖR

- *Bad oss omedelbart att lämna lokalen på grund av berusning.*

SKÅDESPELARE

- *Blev nekad innan jag hann beställa. Hon sa att vi måste gå.*

SKÅDESPELARE

- *Först en kvinnlig bartender som bad sin kollega om råd omgående. Erbjud mig vatten och bad mig komma tillbaka en annan gång.*

SKÅDESPELARE

- *Nonchalerade mig länge och pratade bort mina beställningar.*

SKÅDESPELARE

- *Det var oklart om jag skulle få köpa senare.*

OBSERVATÖR

- *Erbjöd vatten till att börja med.*

SKÅDESPELARE

- *Han bad mig ta ett glas vatten.*

OBSERVATÖR

- *Hörde inte beställningen, såg tvekande ut.
Pekade åt vattenstationen längre ner på baren.*

SKÅDESPELARE

- *Han ville att jag skulle vänta en runda och dricka vatten.*

SKÅDESPELARE

- *Var på väg att servera mig men ångrade sig när han såg fyllan. Vakten kom fram och frågade vad vi drack och blev nöjd när vi drack vatten.*

SKÅDESPELARE

- *Hon sa att S fick dricka vin, jag fick vatten. Hon sa att vakterna hade koll, om jag drack S vin skulle vi få gå.*

SKÅDESPELARE

- *Nekade på ett väldigt trevligt sätt.*

OBSERVATÖR

- *M fick inte beställa för att hon druckit för mycket. Det är bättre med lugn och fin än full, sa bartendern.*

Gästrikland - ej serverade

SKÅDESPELARE

- *Jag fick ett glas vatten istället. Sen låtsades bartendern inte höra mig när jag ville beställa vinet.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern frågade mig om jag tyckte att han skulle servera S, egentligen får jag inte det sa han. Jag ryckte på axlarna och sa vet inte. Han gav henne ett glas vatten och mig ett glas vin, tydlig med vem som skulle dricka vad.*

SKÅDESPELARE

- *Avvisade köp av alkohol på ett trevligt sätt, föreslog att vi skulle gå vidare.*

OBSERVATÖR

- *Nekade mig att köpa, bartendern var väldigt uppmärksam.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern kallade på vakten som snabbt var framme och tog ut M, tydligt och effektivt.*

SKÅDESPELARE

- *Jag fick vatten direkt, innan jag hann beställa. Det blir inget för dig, sa bartendern.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern gav oss vatten direkt, därefter gick vi.*

SKÅDESPELARE

- *Bartendern sa att det var stängt, vilket det inte var.*

SKÅDESPELARE

- *Nekade mig att köpa, men jag fick köpa till P. P gick på toa och då höll bartendern koll på mig så jag inte drack av hans öl.*

SKÅDESPELARE

- *Bartendern följde mig ut till dörren och sa till vakten.*

SKÅDESPELARE

- *Jag fick ett glas vatten, hon sa att jag druckit för mycket.*

OBSERVATÖR

- *Såg tre gäster lämna lokalen rätt kraftigt berusade. Bartendern gav F vatten på eget initiativ.*

Hälsingland - serverade

SKÅDESPELARE

- *Hon verkade mycket irriterad, nästintill arg för jag var så berusad. Ändå serverade hon.*

OBSERVATÖR

- *Serverade motvilligt och märkbart irriterad.*

SKÅDESPELARE

- *Föreslog att jag skulle beställa en liten starköl. Kollegan försökte med att det inte fanns några sittplatser.*

SKÅDESPELARE

- *Fick köpa öl. Sen strax därefter blev jag tagen ut av vakten.*

SKÅDESPELARE

- *Var road av min berusning.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern skojade mycket om J:s berusning.*

SKÅDESPELARE

- *Två bartenders var inblandade i beställningen, en kvinna och en man.*

OBSERVATÖR

- *Första dagen för den kvinnliga bartendern som verkade notera berusningen, ingen av de övriga i personalen försökte bedöma läget.*

SKÅDEPELARE

- *Serverade även andra berusade, men bara till dem själva och inte via andra.*

SKÅDEPELARE

- *Det kändes som att han undvek kontakt först, som att han vill undvika problemet. Vi tror att han eventuellt serverade ett svagare vin.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern frågade hur jag mådde och tittade undrande på mig. Serverade, men sa sedan att efter den här får du inget mer.*

Gästrikland – serverade

OBSERVATÖR

- *En kvinna inne på stället höll på att somna av berusning. Folk var onyktra men inte överdrivet.*

OBSERVATÖR

- *Bartendern tog ingen "notis" om hur påverkad M var, men han uppfattade det.*

SKÅDEPELARE

- *Bartendern såg mig berusad och gav mig vatten innan mina två öl.*

Bilaga 3 - Tolkning av variabler

Observant personal ja/nej

Ja=*i stor utsträckning* och *i ganska stor utsträckning*

Nej= *i liten utsträckning*

God toaletthygien ja/nej

Ja=god

Nej= sådär, dålig under all kritik

God ljussättning ja/nej

Ja=Ljus och halvmörk

Nej=mörk

Ok musiknivå ja/nej

Ja=kommunicerbar, låg eller ingen

Nej=hög

Ålder <30 ja/nej

Ja= <30

Nej= 30<50, 50-60 och blandat

Antal gäster, välbesökt ja/nej

Ja=halvfullt, välbesökt och överfullt

Nej=få

God ordning ja/nej

Ja=lugnt

Nej=halvstökigt och stökigt

Berusade gäster ja/Nej

Ja=många

Nej =få eller inga

Länsstyrelsens rapporter 2019

- 2019:1 Inventering av bombmurkla (*Sarcosoma globosum*) i Gävleborgs län 2009-2017
- 2019:2 Flaxnan, Övre och Nedre Tältningsån - Inventering och värdering av kulturmiljöer 2018 i Alfta och Voxna socknar i Hälsingland
- 2019:3 När alla modeller har fel - Vägledning i hantering av osäkerheter i klimatunderlag för strategiskt beslutsfattande
- 2019:4 Berusningsstudie 2018

Rapportnr: 2019:4
ISSN: 0284:5954

Länsstyrelsen Gävleborg ansvarar för att beslut från riksdag och regering genomförs samt att samordna den statliga verksamheten i länet. Vi är en kunskapsorganisation som arbetar tvärsektoriellt med flera olika sakfrågor från landsbygdsutveckling, miljömålen, biologisk mångfald och djurskydd till flykting- och integrationsfrågor hållbar samhällsplanering och krisberedskap.

Vår värdegrund bygger på tre ord, handlingskraft, professionalitet, och förståelse och ska genomsyra allt vi gör på alla nivåer.

Länsstyrelsen
Gävleborg